

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • וזאת הברכה – חג הסוכות תשפ"ג

וזאת הברכה (ל"ג. א')

עיין בילקוט (תתק"ט) ובספרי (שמ"ב) דמבואר דמשה אמר תפלה קודם הברכה, וזהו מה שכתוב תפלה למשה, ועוד מבואר דחוץ ממה שברך את ישראל הרי אמר ברכה על התורה, ומשום הכי פתח בה' מסיני בא, ועיין מה שכתבו בזה בשם הגר"י.

איש האלקים (שם)

פירש הרמב"ן דזהו טעם שברכתו תתקיים. ומה שאמר לפני מותו פירש רש"י שאם לא עכשיו אימתי. ובספורנו בפרשת תולדות (כ"ז. ב') כתב שהברכה תחול יותר בהיות המברך סמוך למותו, וכן מצינו ביצחק ביעקב ובמשה, כי אז הנפש יותר נבדלת מן החומר.

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו (ל"ג. ב')

היינו שהופיע על האומות ולא קיבלו את התורה, וכבר נתבאר (בפרשת יתרו בעניני מתן תורה) דאף דז' מצוות יש גם לבני נח, מ"מ אצלם המצוה של לא תרצח ולא תגנוב הוא לא להרע לשני, משא"כ בבני ישראל האיסור הוא מצד שהוא לא יהיה רוצח או שהוא לא יהיה גנב, וזה לא אפשר להם לאומות לשנות את תכונתם.

והם תכו לרגלך (ל"ג. ג')

פירש רש"י והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני, נראה ביאור הדבר דהנה חז"ל דרשו ויתיבבו בתחתית ההר שכפה עליהם הר כגיגית, וצ"ב דא"כ הו"ל לומר שההר היה עליהם ולא שהם נעמדו תחת ההר, אלא הביאור בזה שאין הקב"ה כופה הר אלא למי שמעמיד עצמו במצב שהוא חפץ בכפייה, וזהו שאמר ויתיבבו בתחתית ההר, היינו שהעמידו את עצמם במצב של כפייה, וזהו מה שפירש רש"י והם תכו לרגלך היינו שתכו עצמן לתוך תחתית ההר.

תורה צוה לנו משה (ל"ג. ד')

בחדושי מרן ר"י הלוי עה"ת ביאר דמימינו אש דת קאי על תורה שבכתב, ותורה צוה לנו משה קאי על תורה שבע"פ, שהיא עוברת בקבלה מדר דר, וזהו שאמר מורשה קהלת יעקב, אמנם באדרת אליהו כתב דפסוק זה אומרים אותו עמי הארץ שהתורה ניתנה גם להם, וזהו קהלת יעקב, דהיינו פשוטי העם, ותורה קאי על תורה שבכתב שלכולם יש חלק בה.

כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו (ל"ג. ט')

פירש רש"י ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר ישראל לא מלו את בניהם והם מלו. והיינו דבמצרים כולם מלו בשעת הקרבת הפסח, ועיין בשפתי חכמים, ובפשטות י"ל דשבט לוי מלו כבר קודם לכן. ומה שפירש רש"י ששבט לוי מלו במדבר צ"ע דהרי היה סכנה למול [כדאיתא ביבמות (דף עב.)].

ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך (ל"ג. י')

אמר על קטורת באפך, דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו, משא"כ שאר כליל דוקא על מזבחך (הגר"י צ"צ זצ"ל), עוד מדויק דעל הקטורת אמר ישימו, וביאר הגר"י דעיקר המצוה היא מעשה ההקטרה, [וחז"ן (ובחס דף פג): דליכא אהדורי פוקעין בקטורת], משא"כ בכליל דהיינו אימורין שם עיקר המצוה היא שיוקטר.

בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו (ל"ג. י"ז)

ביאר הגר"י ע"פ דברי רש"י (בראשית מ"ח. ו') דבחלוקת הארץ חילקו לפי בתי אב ובה כולם שוים, ורק בנשיאות ובדגלים היו אפרים ומנשה חשובים כשנים, וזהו מה שאמר בכור שורו הדר לו, היינו דהבכורה היתה רק בבחינת הדר וכבוד, אך לא בחלוקה, ועיין בפרשת ויחי (מ"ח. ו') מה שנתבאר בארוכה בס"ד.

ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך (ל"ג. י"ח)

פירש רש"י דיששכר וזבולן עשו שותפות. והנה מצינו רק בתורה יששכר וזבולן ולא במצוות, ומובא מהגר"ח זצ"ל הטעם בזה דבמצוות העיקר הוא מעשה המצוה ולא שייך בזה שותפות, משא"כ בתורה העיקר הוא התכלית שיתרבה תורה בישראל, וכל מי שיש לו חלק בזה הרי הוא שותף, וראיה לדבר דאיתא בגמ' בקידושין (דף כט:) הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם, רבי יהודה אומר אם היה בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודם, וצ"ב דסו"ס הרי הוא מצווה ללמוד בעצמו ומדוע בנו קודם, ומוכח דבתורה עיקר המצוה היא התכלית, ובאם ע"י בנו יתרבה יותר תורה הרי הבן קודם.

ובשו"ת משיב דבר להנצי"ב (ח"ג סי' י"ד) כתב דאדרבה בשכר מצוות אין צריך לחידוש דיששכר וזבולן, וכמבואר בגמ' במכות (דף ה:) דיש שכר לנטפל לעושי מצוה, והיינו דשכר מצוה שייך בכל אדם. משא"כ שכר תורה אינו שייך בכל אדם כיון דהשכר הוא התורה עצמה, ומי שאינו תלמיד חכם לא שייך שיהנה משכר תורה, ועל זה צריך לחידוש של יששכר וזבולן, דע"י שהוא שותף עם הת"ח הרי גם הוא נעשה לת"ח, ויכול ליהנות משכר תורה.

צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (ל"ג. כ"א)

פירש הגר"י דאף שמעיקרא ההתחייבות של בני גד ובני ראובן היה כלפי משה וישראל, מ"מ לאחר מעשה הרי זה נהיה ציווי, והיו מחוייבים גם מחמת הציווי, וזהו שאמר והייתם נקיים מה' ומישראל, וזהו הביאור צדקת ה' עשה שקיים את ציווי ה', ומשפטיו עם ישראל מה שנתחייב לישראל.

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (ל"ד. י')

ובספרי איתא אבל בבבליים קם, ואיזה זה בלעם בן בעור, אלא יש הפרש בין נבואתו של משה וכו', והקשה הגר"ח אם יש הפרש א"כ היכי אמר דקם כמשה, וביאר בזה דהכונה דבדבר אחד היה כנבואת משה, דכמו שנבואת משה היתה תורה כך נבואת בלעם, [דבלעם היה רק כמוסר דברים בלא שהוא שייך אליהם], משא"כ שאר נבואות כמו של האבות הרי בשעה שנאמרו לא היו תורה, ורק אח"כ נכתבו בתורה, וזהו מה שאיתא בב"ב (דף יד:) משה כתב ספרו ופרשת בלעם, והיינו דפרשת בלעם הוא ג"כ תורה.

אשר עשה משה לעיני כל ישראל (ל"ד. י"ב)

פירש רש"י לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם. וצ"ב דמדוע הוזכר כאן ענין שבירת הלוחות שהוא רק פרט במה שעשה משה, והרי ישנם עוד הרבה דברים שעשה, ועוד צ"ב דהיה צריך לומר ולעיני כל ישראל, שהרי זה דבר נוסף על מה שנאמר קודם. ונראה דהנה למשל אם יתן אדם לחבירו מתנה ויאמר לו הרי הוא שלך בתנאי שלא תשבור אותן, הרי אין זה מתנה גמורה, והענין של שבירת הלוחות הוא בא ללמד על דרגת קבלת התורה של משה שהיא אפילו ע"מ לשבור, ויש להוסיף בזה עוד מה דאיתא במנחות (דף צט:) פעמים שביטולה זהו קיומה וילין משבירת הלוחות, ולהנ"ל הרי לקבוע בזה יכול רק מי שתורה דיליה, שאז קיבלה אפילו ע"מ לבטל, אבל מי שלא הגיע לדרגה זו הרי ודאי שלא ניתנה לו תורה ע"מ לשברה.

חג הסוכות

בהקישא דסוכה למצה

כתב הרמ"א (תרל"ט סעי' ג) דיאכל כזית ראשון בסוכה קודם חצות, וכתב המשני"ב (סקכ"ו) דומיא דאכילת פסח, וחזינן מינה דמקשינן סוכה לפסח אף לגבי דברים שאינן שייכים בסוכה. וקשה דא"כ לרב אחא בר יעקב בשלהי פסחים דס"ל מצה בזמן הזה דרבנן, אם כן גם סוכה לא יהא אלא דרבנן, וצ"ע.

בענין מיגו דהוה דופן לענין שבת

ידוע קו' העמודי אור היכי מהני מיגו דהוה דופן לענין שבת, הא להשיטות דסכך קודם לדפנות הו"ל תעשה ולא מן העשוי, א"כ הכא קודם שבת הא ליכא מיגו וא"כ הו"ל סכך קודם לדפנות דרק בשבת חל הדין דופן. וצ"ע קצת לכאן בדופן עקומה נמי כל עקימת הדופן הוא אחר שיש סכך וא"כ הו"ל סכך קודם, ואין לומר דחשיב בב"א, חדא דהתוס' יג: כ' דבכה"ג נמי חשיב תעשה ולא מן העשוי, ועוד דהכא הרי רק אחר שהושלם כל הסכך נהיה הדופן וצ"ע.

יל"ע אי בתוספת שבת אמרי' מיגו, ואם כן יש לדון אי תלוי בבעל הסוכה או סגי שיש אדם שכבר קיבל עליו שבת וצ"ע בזה.

גדר הפסול בסוכות של יוצרים

א"ר לוי משום ר"מ שתי סוכות של יוצרים זו לפני זו הפנימית אינה סוכה, ופרש"י דלא מנכרא מילתא דלשם סוכה הוא דר בו. ובר"ן כ' משום דעבידא לדירה והוא לה כבית ואיכא משום תולמ"ה.

ולכאן היה נראה דאף דלרש"י ג"כ מסתברא דהוה פסול בסוכה, ולא רק דין בגברא דאינו מקיים דין ישיבה. מ"מ איכא נ"מ בב"אור הפסול בין השיטות, דלהר"ן א"י סוכה כלל, ולרש"י הוה רק סוכה פסולה, ונ"מ אם עשאה לשם דירה ולבסוף נמלך ולא דר בה דלהר"ן חסר בעשייתה וכמ"ש להדיא דעבידא לדירה, אך לרש"י י"ל דכשר דבאמת כל שכיון לצל לא אכפת לן שכיון גם לדירה דלרש"י א"י סתירה בעצם השם סוכה מה דהוה דירה, ורק היכא דכבר דר בה אז לא מינכרא ישיבתה ואינו יוצא, (ועי' בפמ"ג דמשמע דגם לרש"י פסול בכה"ג).

ובמ"ב (סי' תרל"ו סק"ח) הביא מהבכורי יעקב דבעשה סוכה לשם סוכה ואחר הסוכות דר שם לא מהני מה דבשנה הבאה יסיר הגג אלא צריך לעשותה שוב.

ולכאן היה מקום לומר דבאמת מה שדר שם כל השנה הוא מחמת הגג ולא מחמת הסכך, ובשלמא להר"ן כיון דסו"ס גר שם כל השנה הו"ל דירה ודירה אינה סוכה, משא"כ לרש"י י"ל דכיון דהטעם משום דלא מינכרא ישיבתה א"כ הכא שפיר מינכרא דקודם ישב תחת גג ועכשיו תחת סכך, (שו"מ ש"כ כן בעמק ברכה סוכה אות ט').

ושמעתי להעיר עוד דאם היה בדעתו לגור שם גם אחרי סוכות א"כ לא היה צריך להיות כשר גם לשנה זו, דהא מיד שהחל לגור הו"ל דירה, ובפרט אם כבר בעשיה הוא נפסל כמש"נ בד' הר"ן א"כ כיון דדעתו לדור כל השנה הו"ל מיד דירה וצ"ע.

אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה לגבי דין 'אוהל' בשבת

יש לעיין לגבי שבת במחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ויכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, אם העושה מחיצה כזו לענין דין אוהל אם חשיב כעושה אוהל בשבת, או לא, ולכאורה נראה דלא חשיבא עשיית אוהל בשבת, דלענין שבת לא סגי במה שיש מקום ביבשה שיש לה שם מחיצה, אלא בעינן שיעשה הוא כאן מחיצה עתה, ואשר לפי זה נמצא לנו דבר חידוש, שאם שבשבת דסוכה יוכל לבנות סוכה מעלייתא ולא יעבור על זה משום עשיית אוהל בשבת, שהרי לענין שבת לא מהני מה דביבשה הו"א מחיצה, והא חידוש גדול.

אמנם לכאורה נראה, שלא יוכל בשבת לעשות מחיצות ואוהל כהאי גוונא, וטעמא משום דעד כמה שלגבי סוכה מיחשבא שפיר המחיצה והאוהל אם שוב יש כאן 'אחשביה' לגבי עשיית הסוכה וכאשר מצאנו בדומה לזה דהנה לגבי שבת הכותב בשמאלו או אטר בימינו שהוא לו כשמאל פטור או ברגלו ובמרפקו פטור ובכל אלו פטור דאין דרך כתיבה והוה ליה מלאכה כלאח"י דפטור

בשבת. וכתב המנחת חינוך "דהנה אף דבשבת פטור, מ"מ יכול להיות דהוה כתב לענין סת"מ וגט, דבאמת הוה כתב רק דהוה כלאחר יד, וזה לא שייך רק בשבת ולא במקום אחר, (ועב"ש סי' קכ"ג והדברי ארוכים).

אמנם בב"י כתב דאין סברא לכתוב סת"מ בשבת ויהי פטור והסת"מ יהיו כשרים, וכתב המנח"ח דיש לדחות דאפשר דוקא בכותב איזה דבר בשמאל פטור בשבת אבל אם כתב סת"מ בשמאל בשבת חייב מיגו דהוה כתב לענין סת"מ ה"ל כתב לענין שבת".

והיינו דמלתא דאחשביה שהוא כתב שלענין סת"מ ממילא הוה כתב לגבי שבת לענין להתחייב עליו, וא"כ הכי נמי יש לומר לגבי עושה מחיצה ואוהל שמצד שבת לא היה חייב עליה אך לענין סוכה הוא מועיל, א"כ משום אחשביה אסור לו לעשותו [וזאת מלבד מה שיש לדון כאן משום מיגו דהוה דופן לסוכה הוה דופן לשבת].

בענין תחיבת ערבה לאגד הלולב

כתב הרמ"א (סי' תרנ"ד סעי' א') ונוהגין ליקח כל יום חול המועד ערבה חדשה ולקושרה בלולב, והוא הידור מצוה. וכתב המשני"ב סק"ה "כתב בכורי יעקב דהיינו שיקשור אותה מבחוץ עם הלולב ולא כאותן שתוחבין אותה באגד דכבר קרא תגר על מנהג זה הא"ר דע"ז שהוא מכניס ומוציא תמיד לפעמים נושרין רוב העליון, וגם בלא"ה י"ל דלא מקרי אגד כהלכתו שאין זה קשר ממש כיון שמכניס ומוציא לכן יתיר הקשר לגמרי ויחזור ויקשור וזה דוקא בחוה"מ אבל ביום טוב אסור לעשות כן דאסור לקשור".

ויש להסתפק מאי טעמא לא מהני לתחוב לתוך האגד ובעינן דוקא לאגוד, אסיסוד הדבר משום 'סימן' והוכחה, והיינו שאם יכול להכניס ולהוציא א"כ בהכרח שאין זה קשר, שאם היה קשר לא היה מכניס ומוציא, אך אין זה חסרון בעצם הדבר שמכניס ומוציא, או דילמא שזהו 'סיבת' החסרון, והיינו שאגד כזה שתוחבין בו ומוציאין ממנו אין זה קשר דפעולות אלו הם המה המבטלות ממנו שם קשר ואגודה. ומדברי המשני"ב אין ראייה מהי סיבת החסרון, קצת משמעות יש כהצד השני שזהו סיבת החסרון. אמנם יעויין בדברי הבכורי יעקב גופיה (סי' תרנ"א ס"ק ח) שכתב "יש נוהגין לקשור הלולב בכה"ג דהיינו שעושין עגול סביב הלולב לבד, ובאותו עגול מחזקין ב' טבעות עשוין מעלי לולב, אחד מימין ואחד משמאל, ונותנין באחד מן הטבעות ההדסים, ובאחד הערבות, וכבר הביא המנהג הזה ג"כ הפמ"ג בסי' תרמ"ז (א"א סק"א), וכתב דאפשר דשרי כי הוה אגד לולב שפיר, וכן אני נוהג בזה עכ"ל. ולענין לא יאות למיעבד הכי, כיון דהמרדכי (תשמ"ח הובא בב"י) כתב בשם הרא"ם (יראים סי' תכב) והראביה (סי' תרס"ו) דבעינן קשר הנאסר בשבת ויו"ט וכנ"ל א"כ בעינן דוקא קשר גמור ולא כה"ג שאין נאסר בשבת ויו"ט, ולכן אם רוצה לעשות טבעות כה"ג, למען ישארו ההדסים במקומן מ"מ למטה מאותן הטבעות סמוך לסוף המינים יאגוד כל המינים ביחד בקשר על גבי קשר או בקשר ותחיבה גם יעשה הקשר מהודק שפיר באופן שלא יוכל להוציא ולהכניס הדס וערבה מבלי התרת קשר דא"כ לאו קשר הוא, ולכן ביו"ט לא יכול להחליף הערבות כיון דאי אפשר להתיר הקשר ותחיבה בלא התרת הקשר לאו אגד גמור הוא".

ויש להעיר שלכאורה מלשונו משמע סתירת דברים, שמתחילה פתח דבריו במשמעות שאין זה עצמו החסרון בעצמו של הקשר, אלא זהו רק סימן שאם מכניס ומוציא אין זה קשר, וסיים דבריו במשמעות שזהו חסרון בעצמו של קשר שאין זה אגד וכמו שכתב דתחיבה בלא התרת קשר אין זה אגד, וצ"ב. אך נראה דהבכורי יעקב כ"ל בדבריו תרת, חדא במה שפתח על עצם הקשר שאם הוא קשר שעשוי להכניס ולהוציא א"י קשר והיינו שדיבר בזה על הקשר עצמו, ובהמשך דבריו הוסיף דבר נוסף והוא שגם אם הקשר הוא עשוי באופן המועיל, מ"מ אף ע"י תחיבה לא מהני כיון דתחיבה בלא התרת קשר א"י אגד, וא"כ אתו דבריו שפיר, דתרי עניני נאמרו כאן.

וממוצא הדברים יש להעיר דהנה מנהג העולם לתחוב הערבות לתוך הקושעלך כאשר מחליפין אותן, ולכאורה אם החסרון הוא כמשנ"ת בדברי הבכורי יעקב שאין זה קשר, אם כן אין נכון המנהג הזה אלא בע"י לאגדו מחדש כאשר הוא נותן את הערבות, וצ"ע.